

Fataburen 1981

Fataburen

1981

Fataburen

1981

Nordiska museets och Skansens årsbok

Redaktör: Jan-Öjvind Swahn

För bildurval och utformning av bildtexterna till artikeln
av Sten Carlsson ansvarar årsbokens redaktör

Främre omslaget visar (beskuren) en av de hand-
kolorerade konturetsningar med motiv från Finspång
som hovgravören Johan Peter Cumelin utförde vid
sekelskiftet 1800. Nationalmuseum.

Bilden på omslagets baksida är hämtad ur Nils Keylands
samlingar i Nordiska museet och föreställer ett par
värmlandsfinnar som bär lövkärvar, avsedda som foder
till (främst) fåren.

Omslagsarrangemang: Håkan Lindström

© 1981 Nordiska museet och respektive artikelförfattare
Tryckt hos Bohusläningens AB, Uddevalla 1981

ISBN 91 7108 201 8

Skottar i Sverige

Jonas Berg

Under långa tider har det förekommit kontakter mellan Skottland och Sverige i form av migration, och hela tiden har Skottland varit den givande parten, Sverige den mottagande. Under 1500-talets fyra sista decennier och första hälften av 1600-talet förekom värvningar av skotska soldater, vid ett par tillfällen av mycket stora kontingenter. Från 1600-talets början och framåt genom tiderna invandrade skottar och personer av skotsk börd utan samband med det militära: köpmän och hantverkare under 1600-talet, sjökaptener och affärsmän under 1700-talet samt mekaniker och lantbrukstekniker under 1800-talet. Skottarna hade oftast en religion som inte mycket avvek från den svenska, och de kom aldrig att leva i avskilda grupper i det svenska samhället utan assimilerades i allmänhet ganska snabbt. Vad som kom att stå kvar, och delvis ännu återstår, är vissa skotska släktnamn och kanske i vissa familjer ett lätt svärmiskt intresse för det land från vilket förfäderna en gång kom hit.

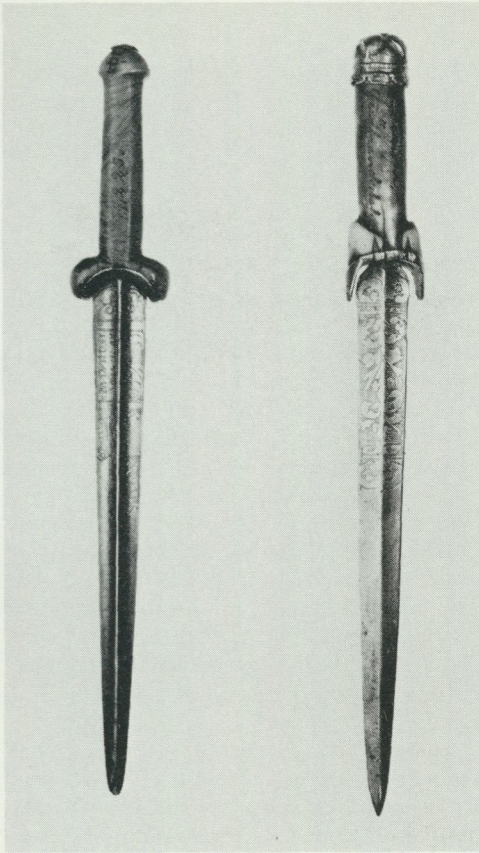
Ingenting tyder på att kontakterna med Skottland varit särskilt väl utvecklade under medeltiden, och detta sakernas tillstånd fortsatte under Gustav Vasa. Första gången skottar uppträdde i vårt land var på Erik XIV:s tid, då några fanor skotska ryttare värvades för deltagande i striderna mot Danmark. Eriks politik vände sig västerut på ett helt annat sätt än faderns. Han uppträdde ju genom ombud som friare både till Elisabet av England och Maria Stuart, drottning av Skottland. Det blev visserligen ingenting av med giftermålen, men tre olika ambassader sändes över till de brittiska öarna, vilket naturligtvis ledde till vidgade kontaktfält.

Ryttare och knektar

De första skotska förbanden i svensk tjänst utgjordes av ryttarfanor. Willem Cahun, vars broder Hugh blev stamfader för den svenska familjen Gahn, kommenderade ett skotskt ryttarförband i slaget vid Axtorna i Västergötland 1565. Cahun var en kortform för deras skotska namn, Colquhoun. 1570 fanns det tre fanor skotska ryttare under befäl av Cahun, Robert Crichton och Andrew Keith. I Cahuns trupp fanns vid denna tid ett par yngre officerare som senare skulle föra egna skotska ryttarfanor, nämligen Henrik Leyell och Willem Wallace.

Andrew Keith kom att gå långt i svensk tjänst, sedan han genom sitt giftermål med en Grip blivit befreundad med det svenska kungahuset. 1574 blir han kommandant på Vadstena slott och friherre av Forsholm och Finsta. Han slår sig ned i Stockholm där han 1580 bygger ett ännu kvarstående hus i Gamla stan. 1583 sänds han som svensk legat till drottning Elisabet i England. Där efter lämnar han svensk tjänst och blir i Skottland Lord Dingwall 1584. Omkring 1590 är han tillbaka i Sverige, där han står i gunst hos kung Sigismund och så småningom blir utvisad av hertig Karl. Han dör före 1600 utan att efterlämna bröstarvingar.

Jacob Neaf tjänade också Johan III och Sigismund till det bittra slutet, då han 1598 misshandlades och dödades i Stora Tuna, dit han kommit för att föra konungens talan mot hertigen. Han uppträder första gången 1571 som page hos Johan III, blir sedan ryttare, får en egen fana och utnämns 1583 till guvernör över Dalarna och

Två eleganta skotska njurdolkar från 1500-talets slut, försedda med inskriptioner på bladen. Nordiska museet.

Västmanland. Han var gift med en köpmansdotter från Stockholm och hans sätesgård var Marby på Oknö i Mälaren.

Ruthvens armé

Verkligt stora värvningar av skotska trupper skedde för första gången under Johan III:s tid. 1573 kunde Johan nämligen sätta in en värvad skotsk styrka om totalt 4 000 man i Baltikum.

Den spännande historien om tillkomsten av denna styrka och om dess öde publicerades 1964 av den alltför tidigt bortgångne skotske historikern James B. A. Dow. Jo-

han III:s politik var mera östligt inriktad än broderns. Han hade ju haft Finland som hertigdöme, knutit kontakter med Polen och gift sig med polskan Katarina Jagellonica. Redan som hertig hade han grundlagt en fiendskap till Ryssland och tsaren Ivan. Emellertid hade Eriks krig mot Danmark, det så kallade nordiska sjuårskriget, äntligen förts till ett slut 1570. Krigströtheten var påfallande och freden dyrbar genom den lösen som skulle betalas för fästet Älvsborg. Johan, som menade att kriget mot ryssarna måste fortsättas med kraft, insåg att han inte gärna kunde uppåda svenska trupper för detta fälttåg. I stället bestämde han sig för att värva trupper, dels tyska, dels skotska. Han hade visserligen inte heller särskilt gott om pengar, men det hoppades han skulle ordna sig på något sätt.

Hösten 1572 besöktes Sverige av Archibald Ruthven, som träffade Johan III i Vadstena, varvid det överenskoms att han skulle värva en styrka skotskt infanteri för tjänst hos den svenske kungen. Archibald Ruthven var av hög börd, hans broder den fjärde Lord Ruthven, var sedan 1571 riksskattmästare i Skottland, och han hade introducerats hos Johan genom ett brev från det kungliga kansliet. Våren 1573 erhöll Ruthven regenten Mortons tillstånd till värvningar, varefter man började rekrytera soldater. Särskilt intensivt fungerade rekryteringen efter det att Edinburghs slott fallit i slutet av maj månad, varigenom de inbördes striderna i Skottland för tillfället tog slut och trupper alltså blev friställda. Det vill förefalla som om Ruthven förde mera trupper över till Sverige än han i varje fall skriftligt kontrakterats för. De flesta var fotsoldater, men även en styrka kavalleri värvades av en kaptan Wilhelm Moncrieff, som varit i svensk tjänst sedan 1568.

Strax efter midsommar började skottarna anlända till Sverige, i huvudsak via Lödöse. Tanken var att trupperna härifrån skulle marschera till hamnar på östkusten för att därifrån överskeppas till Livland. Bristen på pengar att betala soldaterna med ledde emellertid snart till ett slags dragkamp, skottarna ville inte bege sig till Bal-

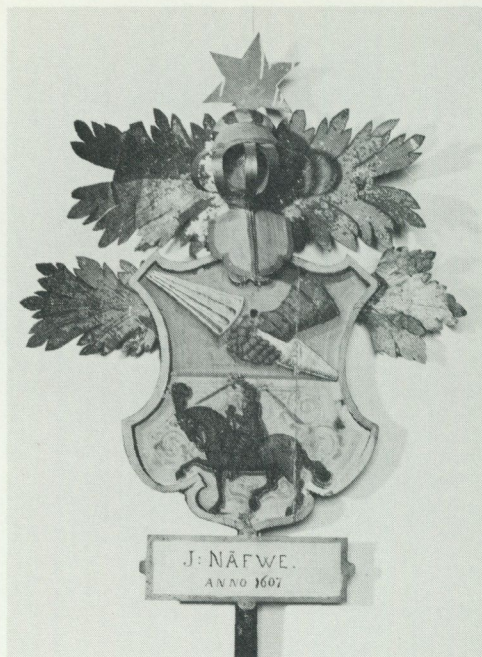
tikum förrän de fått pengar, och kungen ville inte betala ut några pengar förrän de begivit sig till Estland och satts in i striderna.

En annan omständighet, som gjorde Johan III nervös, var hans kännedom om skotsk inrikespolitik. Den utmärkte sig vid denna tid av öppna strider mellan olika falanger, mord på politiska motståndare, förvisningar och återvändanden, nya grupperingar och makthavare i ett högt tempo. Med den misstänksamhet som Gustav Vasa och hans söner hade gemensam var Johan besvärad av att inte obetydliga styrkor under främmande befäl rörde sig genom landet och till och med närmade sig hans huvudstad.

Dessa tankar kunde kanske finna ytterligare näring i det faktum att både Ruthven och hans närmste man, Gilbert Balfour, tillhörde familjer som var djupt involverade i dessa blodiga händelser. Archibald Ruthvens fader hade tagit initiativet till mordet på drottning Marias italienske sekreterare Riccio 1566, och även hans broder hade deltagit. Gilbert Balfour var bror till James Balfour, som av skotska historiker brukar beskrivas som sin tids mest korrumpierade man, och som var djupt inblandad i mordet på Darnley 1567. Från våren 1573 var emellertid alla dessa herrar lierade med "kungens parti" i Skottland.

De skotska officerarna besökte Johans hov i Stockholm hösten 1573, och de beskylldes senare för delaktighet i en sammansvärjning med syfte att störta Johan till förmån för den inspärrade Erik. Om det låg någon sanning i dessa beskyllningar torde vara omöjligt att avgöra i den sällsamma härva av anklagelser som förekom. Både Archibald Ruthven och Gilbert Balfour kom emellertid att sluta sina dagar i Sverige, den senare avrättades i Stockholm i augusti 1576, och den förre dog som fånge på Västerås slott i februari 1578.

Den skotska truppstyrkan överfördes till Livland och sattes tillsammans med tyska legotrupper in i striderna mot ryssarna. Tyskarna hade svårt att dra jämnt med skottarna, som de menade hade blivit betal-

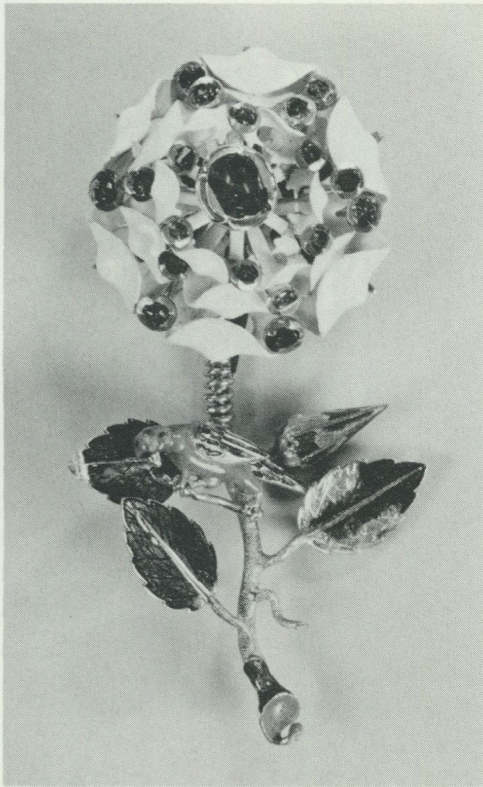
Epitafium över Jacob Neaf d.y., bevarat på Grönsö slott i Uppland.

da med deras sold. I mars månad 1574 belägrade svenskarna under befäl av Jakob de la Gardie slottet Wesenberg. Man gjorde ett stormningsförsök, men slogs tillbaka med en förlust av 1 000 man. Stämningen blev alltmera irriterad, och den 17 mars utbröt öppen strid mellan tyskar och skotar. Det skotska infanteriet blev praktiskt taget tillintetgjort av det tyska kavalleriet och infanteriet, medan svenskarna och det skotska kavalleriet höll sig utanför. De högre officerarna misslyckades i sina försök att hindra katastrofen.

Endast ett litet fåtal av de skotska infanteristerna torde ha återvänt till Sverige eller sitt hemland.

Under Gustav Adolfs fanor

Den andra större svenska värvningen av skotska förband för militära operationer skedde långt senare, nämligen 1629–30 i samband med Gustav Adolfs ingripande i

"Stuarts vita ros" – en brosch i emaljerat guld med rubiner från 1600-talet (monteringen är yngre). Broschen har tillhört en dotter till Karl XII:s lärare i fortifikation, Carl Magnus Stuart, som gifte sig med en Staël von Holstein. Den är nu i privat ägo.

trettioåriga kriget. En expeditionskår om drygt 5 000 man sattes upp av James Hamilton och överfördes till Tyskland sommaren 1631, där den opererade under beteckningen "den engelska armén". Den decimerades ganska snart av fältsjuka och upplöstes redan påföljande år.

Ett stort antal skotskfödda eller skotskbördiga officerare tjänade under trettioåriga kriget de svenska fanorna i skilda tjänsteställningar. Icke så få av dem kom att slå sig ner i Sverige, där en del erhöll förläningar och byggde sig herrgårdar. Så har

familjer som Spens, Ramsay, Duwall, Hamilton, King, Sinclair, Forbes och Douglas kommit till vårt land.

Många av skottarna lämnade emellertid svensk tjänst under slutet av 1630-talet för att återvända till Skottland, där de inbördes striderna på nytt blossade upp. Generaller som James King, Patrik Ruthven och Alexander Leslie omsatte här sina erfarenheter från fälttågen i Tyskland.

Stadsbor

Redan på 1500-talet förekom en invandring av skotska köpmän till de större städerna, särskilt Stockholm, Kalmar och Ny-Lödöse. Dessa skottar var aldrig speciellt många, men genom kapitalstyrka och sina goda internationella förbindelser spelade de en stor roll för utrikeshandeln. Den betydelsefullaste av dem var Blasius Dundee i Stockholm, som på 1570-talet levererade förråd till de svenska trupperna och senare lånade ut pengar till den svenska kronan. I det blivande Göteborg var samtidigt män som Jacob Reidh, Jacob Gatt och Petter Forbos verksamma. Samtidigt synes en del av de skottar, som vid 1560-talets slut kommit till Sverige för att tjäna som ryttare vid de fanor som då sattes upp av Willem Cahun, Robert Crichton och Andrew Keith, ha övergått till att bli köpmän. En Hans Waterstone blev borgare i Linköping, en Willem Munkrij i Marstrand, en Willem Hamilton i Karlstad och en Thomas Ogilvie i Nyköping.

Under 1600-talet fortsätter denna utveckling och når sin kulmen. I Skottland passerar handelsexpansionen sin höjdpunkt under seklet, och Sverige är en av de intressantare marknaderna, både på grund av sin nyvunna stormaktsställning och genom sina oexploaterade naturtillgångar. Men fortfarande gäller att en del av skottarna kommer via de nordtyska städerna där skottarna redan tidigare slagit sig ner.

I Stockholm etablerar sig skottar som storköpmän (Primerose och Guthrie), men påfallande många skotska namn möter i vissa grupper av textilhandlare – bland

Colin Campbell var direktör för Ostindiska kompaniet och en av de första riddarna av Vasaorden. Porträttet är målat av J. J. Streng 1756 och finns på Göteborgs historiska museum.

klädehandlare sådana som Feif, Greger, Helligday, Nairn, Rebben och Ross samt bland sidenhandlare Feif, Kinnemund, Maclier, Morij och Petrij. Den förste Tottie var tobaksimportör. Sonen blev skeppsbromagnat och byggde omkring 1770 Tottieska malmgården, nu på Skansen. I Göteborg, där specialieringen är mindre påfallande, möter namn som Linsaj, Carnegie och Stewardt. I Vänersborg blir skotten Hans Belfrage borgmästare, och bland de ledande borgarna i Kalmar märks den från Danzig invandrade David Hajjock.

Bland guldsmiderna i Stockholm förekommer under 1600-talet en hel rad med skotska namn. Yrket hade den högsta statusen bland hantverken, och det var inte

ovanligt att köpmanssöner ägnade sig åt det, ofta i förening med handel och bankiraffärer. Fyra medlemmar av familjen Clerck och två av familjen Feif var guldsmider, liksom en Helleday.

Ur borgerlig miljö kom också den framstående diplomaten Alexander Erskein liksom läkaren och apotekaren Jakob Robertson. Bägge adlades, och Erskein blev så småningom friherre. Han var en av de svenska delegaterna vid fredskongressen i Osnabrück 1647–48 och blev slutligen president i Krigskollegium. Robertson invandrade 1614 och var livmedikus hos både Gustav Adolf och Kristina. Han erhöll 1623 privilegium på ett nytt apotek i Stockholm, som fick namnet Markattan.

Skottarna i Stockholm tillhörde ofta, men inte alltid, den tyska församlingen, där huvuddelen av invandrarna av olika nationalitet var skrivna. De bosatte sig över hela staden och inte i speciella områden, som fallet var i vissa tyska städer. De och deras barn gifte sig i viss utsträckning inom andra skotska familjer, men man har ändå en känsla av att de assimilerades tämligen snabbt i det svenska samhället. I småstäderna, där de alltid var relativt få, gick denna process naturligtvis ännu snabbare.

Ett justitiemord

Alexander Blackwell, 1700–1747, son till en professor i Aberdeen, invandrade till Sverige 1742.

Blackwell hade i ungdomen bedrivit studier i åtskilliga ämnen, bland annat vid universitetet i Leyden. I England hade han misslyckats i affärer, gift sig med en dam som var en framstående botanisk publicist, arbetat som korrekturläsare och boktryckare samt slutligen gjort sig ett visst namn som jordbruksreformator. 1741 publicerade han en bok om jordförbättring genom mörkling, som omnämnes av Linné, men som det tydliga inte finns något exemplar bevarat av.

Som jordbruksreformator kommer han till Sverige 1742 och tas om hand av Niklas Sahlgren i Göteborg och Jonas Alströmer i Alingsås. Han erhåller goda villkor för att resa runt och undervisa i lantbruksfrågor och arrenderar från 1745 en kungsgård Ållestad i Västergötland.

Samtidigt ernådde han en stigande berömmelse som läkare och utsågs slutligen till livmedicus hos Fredrik I. De samtida svenska läkarna ansåg honom helt inkompetent. Linné utpekade honom som en charlatan, Rosenstein menade att han förstod ganska litet medicin och Bergius att han mest använde huskurer i sin behandling.

Så långt är berättelsen om Blackwell en historia om en person som är företagsam men kanske inte så uthållig, och som inte alltid har en god underbyggnad för sina

göranden, en stundtals framgångsrik charlatan.

Positionen som läkare hos kungen frestade honom emellertid till vissa, troligen ganska oskyldiga försök att spela en politisk roll. Han ville närma Sverige till Danmark och England, men om han verkligen hade några tunga kontakter är tveksamt. Han kom emellertid därigenom att sticka huvudet i ett veritabelt getingbo, där krafter som han inte hade något inflytande över fick fritt spelrum. Situationen utnyttjades av alla partigrupperingar, antingen för vad den var, eller troddes vara, eller också utropades den till en konspiration, där udden var riktad mot hovkretsarna.

Blackwell ställdes inför domstol, naturligtvis bakom lykta dörrar, han bestred brottsligt uppsåt, han utsattes för tortyr, vilket var enligt lag förbjudet, han fortsatte att bestrida men dömdes slutligen mot sitt nekande till döden och avrättades i Stockholm. Inte ens riksdagens sekreta utskott fick tillgång till mer än de direkta domskälen. Den förste historiker som undersökte Blackwell-saken – det skedde 1795 och han hette Calonius – ansåg Blackwell som "ett offer för sitt orimliga politiska charlatanereri".

Detta bäddade naturligtvis för ryktes-spridning och vanföreställningar.

Affärsfolk

Under 1700-talet får sedan invandringen från Skottland en förändrad karaktär. Göteborg övertar från Stockholm första platsen bland mottagarstäderna. Det är i huvudsak yngre köpmän och skeppare som kommer till Sverige. Vid tillkomsten av det svenska ostindiska kompaniet spelar skottar en väsentlig roll, och främst bland dem är Colin Campbell. Andra 1700-talsinvandrare till Göteborg tillhörde kända familjer såsom Carnegie, Chambers, Dickson och Erskine.

Colin Campbell var son till en notarie i Edinburgh och blev själv borgare i denna stad 1720. I början av 1720-talet var han verksam i London men flydde staden 1723,

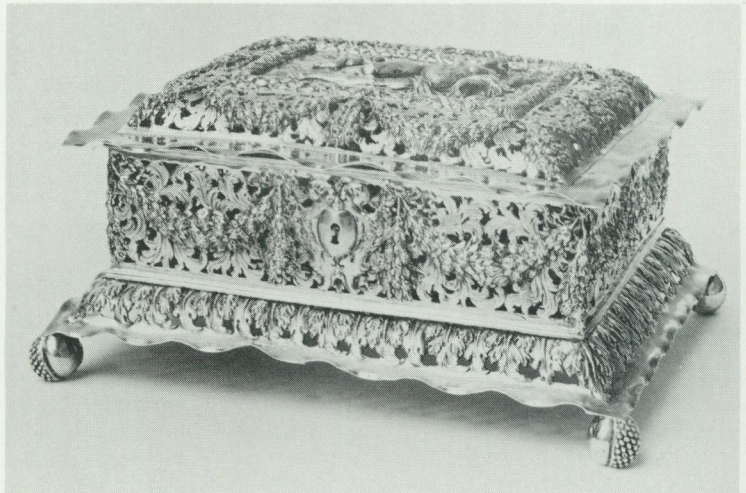
uppenbarligen inblandad i den ekonomiska krasch som brukar kallas "the South Sea Bubble". Han bosatte sig så i Ostende i Belgien, där han fram till 1730 tjänade det Kejsarliga Österrikiska Ostindiska kompaniet, i huvudsak som superkargör. Detta bolag konkurrerade med det brittiska kompaniet och hade många skottar i sin tjänst. Det blev emellertid ingen succé och gick under på 1730-talet.

Till Sverige kom Colin Campbell 1730, hitkallad av göteborgsköpmannen Niklas Sahlgren för att som expert medverka vid bildandet av det svenska Ostindiska kompaniet. Han bosatte sig i Göteborg och var från 1731 intill sin 1757 timade död en av kompaniets direktörer. På den första expeditionen, med skeppet Friedericus Rex Sueciae, var han med som förste superkargör (superkargörerna ansvarade inför kompaniet för lasten ombord, men däremot inte för själva fartyget).

Vid 1700-talets mitt kommer en ström av flyktingar till Sverige efter slaget vid Culloden, där Bonnie Prince Charles' förhoppningar slutgiltigt grusades. En av dessa, upplockad ur en öppen båt på Nordsjön av ett svenskt skepp, var George Carnegie, som hann med att bli storgrosshandlare i Göteborg innan han 1769 återvände till sitt

hemland. Vid mitten av 1780-talet uppträder hans son David i Göteborg, där han arbetar hos Thomas Erskine och så småningom mot seklets slut övertager dennes firma, som sedermera kom att bli känd som D. Carnegie & Co. Han ledde företaget intill 1836 och bodde i Göteborg till sin död 1837. Den som övertog firman var hans brorson, David Carnegie d. y., som kommit över från Skottland och skolgång i Eton 1830, blott 17 år gammal. 1836 köpte han på auktion det lorantska sockerbruket och porterbryggeriet och blev dessutom delägare i Carnegie & Co, 1845 gifte han sig med David d. ä:s dotter. Han hade då 1841 återflyttat till Skottland. Han verkade där med stort engagemang för nykterhet men doneerade också genom åren stora summor till olika ändamål i Göteborg.

Thomas Erskine, själv född kort efter slaget vid Culloden, tillhörde en familj som fördrevs efter nederlaget. Han uppträdde trettonårig i Göteborg 1759 och arbetade först åt Geroge Carnegie, senare åt bröderna Hall och blev 1767 delägare i John Hall & Co. Han skapade 1769 tillsammans med andra skottar The (Royal) Bachelor's Club, egentligen för att under det slutna sällskapets form få spela biljard, ett spel som då var förbjudet i svensk lag. Denna klubb är

Toalettskrin i silver, signerat av Hans Clerck, mästare i Stockholm 1664–79 och av skotsk börd. Nordiska museet.

världens femte äldsta fortfarande levande. Erskine var också i många år brittisk konsul i Göteborg. Från 1794 drev han firma under eget namn, men då han först ärvde en baronet-titel och några år senare, 1799, titeln Earl of Kellie återflyttade han till Fife i Skottland.

Nästa stora invandringsvåg kom under Napoleon-krigen. Kontinentalblockaden lämnade då Sverige, och speciellt Göteborg, som en av de få platser där England och Europa kunde kommunicera. Nu kommer William Gibson från Arbroath, som så småningom anlade Jonsereds Fabriker för tillverkning av segelduk och annat. Nu kommer bröderna Robert och James Dickson, den ene från Montrose, den andre från Kello. De drev under namnet James Dickson & Co ett träexportföretag, som ledde utnyttjandet av de värmländska skogstillgångarna och var med om starten för exploateringen av Norrland. De blev mycket förmögna och uppträdde också som stordonatorer, främst i Göteborg. Nu kommer bröderna James, William och George Thorburn från Leith, som från Uddevalla skulle dominera exporten av havre från Västergötland till London. Här i Uddevalla introducerade en son till William Thorburn tillsammans med ett par andra skottar, R. H. Jobson och W. A. Macfie, det skotska nationalspelet curling, och deras klubb, grundad 1846, existerar än idag.

Mekaniker och plogmän

Vid 1800-talets början uppträder en viss invandring från Skottland av helt nya kategorier. Sålunda finns bland de tekniker som inkallas från Storbritannien en del skottar, som arbetar på det stora kanalbygget och på de första mekaniska verkstäderna. Den tekniska utvecklingen hade ju på de brittiska öarna hunnit så mycket längre än här. Bland dessa tekniker finns också Alexander Keiller, som införskrivs av William Gibson för hans fabriksbyggnationer. Han kom att spela en stor roll som innovator och industrigrundare, och hans söner fortsatte efter honom att utveckla särskilt

Keillers mekaniska verkstäder, senare grundstommen i Götaverken.

Vidare införskrevs folk i samband med arbetet på att reformera det svenska lantbruket. En av de ledande därvidlag var Carl Georg Stjernswärd på Engelftofta. Det kom in både lantarbetare, framför allt skickliga plöjare, och folk som var kunniga i tillverkning av plogar och andra maskiner för jordbrukets behov. På Engelftofta fanns under några decennier en redskapsfabrik, vars tillverkning aldrig blev så stor, men som hade betydelse som introduktör av moderna hjälpmedel inom jordbruket. Här och där i närheten av stora egendomar i Skåne finner man fortfarande undergårdar som bär brittiska eller rent skotska namn. Dessa är minnen av denna invandringsvåg i början 1800-talet. Däremot har knappast någon av de vid detta tillfälle invandrade skotska familjerna förmått att utmärka sig inom andra områden i det svenska samhället.

Frikyrkomän

Under hela 1800-talet kom predikanter av skotsk börd att påverka framväxten av de tidiga svenska frikyrkorna. Den förste av dessa var John Paterson, som 1807 sändes hit av Religious Tractate Society i London för att sprida andliga skrifter. Redan följande år bildades på hans initiativ Evangeliska sällskapet, och 1810 deltog han i stiftandet av Svenska Bibelsällskapet, som fortfarande äger bestånd.

1830 kom Georg Scott, en metodist, till Stockholm på initiativ av Samuel Owen. Samuel Owen hade själv invandrat från England i början av seklet och kan betraktas som portalfiguren både för svensk ångbåtssjöfart och för svensk verkstadsindustri. Scott var en av stiftarna av Svenska missionssällskapet 1835. Under flera resor till England och USA insamlade han medel till missionsarbetet och de fria församlingarna. Han nödgades emellertid lämna Sverige 1842, sedan han blivit offer för en kampanj i den liberala pressen, som ledde till att pöbeln i Stockholm började trakassera

En av de vackraste gatuportalerna i Gamla stan bär den skotska ätten Primroses vapen. Gården – Köpmangatan 15 – ägdes på 1650-talet av handlanden Hans Primrose. Denne flyttade på 1640-talet från Skottland till Stockholm, därtill kanske föranledd av att hans kusin Henrik vid det laget efter en militär karriär i den svenska armén hamnat som innehavare av ett par östgötska säterier. Henrik adlades 1653 Primeroos och tog introduktion på svenska Riddarhuset.

den konservative Scott. Han hade under en Amerikaresa fällt yttranden, som uppfattades som nedsättande, om det religiösa och moraliska tillståndet i Sverige.

Mot mitten av seklet besöktes Sverige av James Lumsden, som blev professor vid universitetet i Aberdeen. Han kom att bli utomordentligt kunnig i fråga om svenska förhållanden och publicerade redan 1852 ett verk på engelska om det religiösa tillståndet i Sverige och de förväntningar man

i detta avseende kunde ha på framtiden. Han var en mycket nära vän till Hans Jacob Lundberg, som 1865 grundade Evangeliska Fosterlandsstiftelsen. Lumsden hade ett mycket karaktäristiskt utseende med ett stort vitt skägg, och hans bild förekommer ofta i svenska fotoalbum från tiden. Både Artur Hazelius och andra medlemmar av den Hazeliska familjen brevväxlade med James Lumsden.

Också grundaren av den svenska fräls-

ningsarmén bär ett skotskt namn, men i hennes fall hade familjen kommit till Sverige redan vid mitten av 1700-talet. Hanna Ouchterlony innehade en boklåda i en landsortstad, då hon genomgick en religiös kris, som förde henne i kontakt med Bramwell Booth, som 1878 besökte Sverige. Vunnen för rörelsen utnämndes hon 1882 av William Booth till major med ansvar för utvecklingen i Sverige. Redan följande år bildades Stockholms första armékår. Hon blev 1887 kommandör, användes flitigt i internationella sammanhang och ledde under en följd av år på 1890-talet arméns verksamhet i Norge.

Det allmänna intrycket av dessa invandrare från Skottland är att de genom tiderna synes ha haft jämförelsevis lätt för att anpassa sig i vårt land och rota sig här. Skälen härtill kan vara flera. De flesta skottarna som kom hit var protestanter. Många av dem sysslade med krigarens eller affärsmannens yrken, som ju har varit mycket internationella. Många av dem, det gäller särskilt perioden 1750–1850, var påfallande välutbildade.

Det som idag påminner oss om den omfat-

tande strömmen av folk över Nordsjön är väl egentligen ett antal skotska namn på svenska familjer. I adelskalendern finns en lång rad, en del som är riktig skotsk adel, en del som påstod sig vara det och slutligen en del som adlats här i vårt land för sina förtjänster, men behållit sina skotska namn. Men också borgerliga namn av klart skotskt ursprung förekommer inte så sällan. Och alla minner de om en invandringsperiod om knappt trehundra år från 1560 till 1850, ty när Sverige själv började bli ett emigrationsland sökte sig också strömmen av utvandrande skottar mot det stora landet i väster.

Scots in Sweden

The writer of this article refers to a book entitled "Scots in Sweden" which he published, together with Bo Lagercrantz, in 1962. The factual material is largely the same, even if certain additions have been made during the twenty years that have elapsed since then. Concerning the events in connection with King Johan III, reference is made also to James Dow's "Ruthwen's Army", published by the Royal Swedish Academy of Letters, History and Antiquities.